

Inspectie Overheidsinformatie en
Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Beheer maritieme rijkscollectie

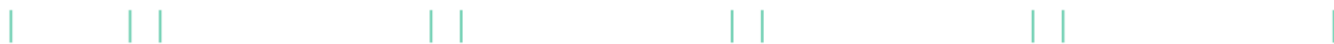
Erfgoedpark Batavialand

Collectieregistratie

Veiligheidszorg collectie

*Conservering en
restauratie*

2021

Missie Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Een overheid die verantwoording kan afleggen. Erfgoed beschikbaar voor iedereen. Nu en in de toekomst. Dat is onze missie.

Wij zien toe op de toegankelijkheid van overheidsinformatie en op de zorgvuldige omgang met erfgoed. Wij kijken hoe de regels in de praktijk werken.

Inhoud

Samenvatting	4
1. Inleiding	6
1.1. Aanleiding	6
1.2. Opzet van het onderzoek	6
1.3. Leeswijzer	7
2. Conclusies en aanbevelingen	8
2.1. Hoofdconclusies	8
2.1.1. Subconclusies	8
2.2. Aanbevelingen	9
3. Bevindingen	11
3.1. Inleiding	11
3.2. Achterstanden in het collectiebeheer	11
3.3. Risico's in het collectiebeheer	14
3.4. Overige bevindingen collectiebeheer	16
Bijlage Lijst van gesprekspartners	19
Geraadpleegde bronnen	20

Samenvatting

Eind 2016 heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) het beheer van de maritieme rijkscollectie overgedragen aan Erfgoedpark Batavialand. De Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed heeft in november 2021 een inspectie uitgevoerd of het beheer voldoet aan de hieraan gestelde normen in de Erfgoedwet. In het bijzonder is hierbij gelet op twee aspecten:

1. De voortgang van het wegwerken van de achterstanden in het beheer.
De achterstanden in de administratie en de conservering dateren van voor de beheeroverdracht en zijn in samenwerking met de RCE geïnventariseerd en aangepakt.
2. Het verantwoord beheren van de collectie in de periode tot de realisatie van het Nationaal Scheepsarcheologisch Depot.
De hiervoor te treffen bouwkundige voorzieningen zijn van belang voor het beheer, maar worden op zijn vroegst vanaf 2025 operationeel.

Uit de inspectie komt naar voren dat er hard is gewerkt om de achterstanden weg te nemen door uitvoering van het meerjarenprogramma *Wegwerken achterstanden*. Dit heeft geleid tot het realiseren van noodzakelijke voorzieningen voor het beheer, zoals een restauratieatelier, mobiele conserveringsunits in Sneek en een eigen database voor de collectieregistratie. Ook is voorzien in de conservering en restauratie van scheepswrakken in samenwerkingsprojecten met bruikleennemers. Verder is 15 meter aan opgravingsdocumentatie gedigitaliseerd en opgeslagen in een e-depot.

Dit neemt niet weg dat met de afronding van het programma medio 2022 niet alle achterstanden zijn weggenomen. Dit betreft onder andere de zogenoemde précollectie die is opgeslagen in vijf zeecontainers. Hier moet nog een selectie plaatsvinden, conservering van te behouden delen daarvan en vervolgens de registratie na deponering. Een ander voorbeeld is de aanpak van de restauratie van de schade aan de collectie kleine objecten die is ontstaan tijdens de verhuizing. Het doorlopen van deze activiteiten na medio 2022 brengt niet zozeer risico's voor de betreffende objecten met zich mee, maar wel is er een kans op een langdurig uitvoeringstraject. Vanaf 2022 is geen extra subsidie meer beschikbaar voor de aanpak van achterstanden.

De inspectie geeft verder aanleiding twee risico's in de huidige beheersituatie onder de aandacht te brengen met betrekking tot:

1. De beveiliging en het onderhoud van twee scheepswrakken die zich bevinden op het voormalige terrein van de RCE.
Een deel van het hekwerk om het perceel is verwijderd door uitbreiding van een parkeerplaats door de grondeigenaar. Het terrein is nu vrij toegankelijk met tot gevolg het risico op vandalisme aan de (behuizing van) de wrakken. Ook de conservering van de wrakken laat te wensen over.

-
2. De klimaatomstandigheden in het maritieme depot voor de rijkscollectie (kleine objecten).
Het depot is niet aangesloten op een klimaatbeheersysteem. Uit metingen blijkt dat de waarde voor de relatieve vochtigheid vooral in de periode voorjaar-najaar te hoog is. Dit geeft mogelijk risico's voor bepaalde delen van de collectie.

1. Inleiding

1.1. Aanleiding

Met een beheerovereenkomst heeft de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) het beheer van de maritieme rijkscollectie eind 2016 overgedragen aan Erfgoedpark Batavialand. Voor de financiering van het beheer zijn aan Erfgoedpark Batavialand projectsubsidies (kadergelden) toegekend op grond van de Kaderregeling subsidies OCW, SZW en VWS¹. Bij de overdracht was bekend dat het beheer werd gekenmerkt door achterstanden. Deze zijn in het samenwerkingsprogramma 'Wegwerken achterstanden' met de RCE en met extra subsidie aangepakt. Dit programma eindigt medio 2022.

Vanaf 2022 belast de minister van OCW Erfgoedpark Batavialand met een beheertaak op grond van de Erfgoedwet en is dit de basis voor een structurele subsidiëring van het beheer. De beleidsdirectie Erfgoed en Kunsten van het ministerie van OCW heeft de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed om voorafgaand aan het te nemen besluit inzage te geven in de actuele beheersituatie.

Het streven is om Erfgoedpark Batavialand aan te wijzen als Nationaal Scheepsarcheologisch Depot (NSD). Om dit te realiseren hebben de provincie Flevoland en het ministerie van OCW middelen beschikbaar gesteld. Dit raakt ook het beheer van de maritieme rijkscollectie. In de uitwerking voor de realisatie van het NSD is voorzien in het centraliseren en verbeteren van voorzieningen en in een uitbreiding van de personele formatie. In 2022 vindt bestuurlijke besluitvorming plaats over het plan voor de doorontwikkeling van Erfgoedpark Batavialand dat in opdracht van de provincie Flevoland is opgesteld. Na besluitvorming en verdere uitwerking van het plan is de eerste fase van realisatie van het NSD op zijn vroegst te verwachten in 2025.

1.2. Opzet van het onderzoek

De inspectie naar het beheer van de maritieme rijkscollectie richt zich op twee aspecten:

- De voortgang van het wegwerken van de achterstanden in het beheer.
- Het verantwoord beheren in de periode tot de realisatie van het Nationaal Scheepsarcheologisch Depot.

Als kader voor de inspectie gelden de beheernormen in de Erfgoedwet en de uitwerking hiervan in criteria en indicatoren in het toetsingskader Rijkscollectie².

Erfgoedpark Batavialand heeft voor de inspectie documentatie beschikbaar gesteld met betrekking tot het beheer van de maritieme rijkscollectie.

Op 2, 3 en 4 november 2021 is een inspectie op locatie uitgevoerd. Hierbij zijn gesprekken gevoerd met het management en medewerkers (zie bijlage). Ook zijn

¹ Grondslag is de Wet overige OCW-subsidies

² <https://www.inspectie-oe.nl/de-inspectie-overheidsinformatie-en-erfgoed/publicaties/publicatie/2017/12/21/toetsingskader-rijkscollectie>

de tentoonstellingsruimten, de depotruimten in het museumgebouw, buitenlocaties en het depot voor grote objecten bij een verhuisbedrijf in Amersfoort geïnspecteerd. Ook is een indicatieve steekproef uitgevoerd op de standplaatsregistratie van de objecten.

Een conceptversie van het rapport is ter verificatie van de hierin opgenomen bevindingen voorgelegd aan Erfgoedpark Batavialand. De reactie daarop is in het eindrapport verwerkt.

1.3. Leeswijzer

In hoofdstuk 2 van dit rapport zijn de belangrijkste conclusies en aanbevelingen weergegeven. In hoofdstuk 3 is ingegaan op de bevindingen naar aanleiding van de inspectie. In de Bijlage staat de lijst van gesprekspartners en een overzicht van de geraadpleegde bronnen.

2. Conclusies en aanbevelingen

In de context van de twee aspecten die richtinggevend zijn geweest voor deze inspectie (zie onder 1.2) trekt de Inspectie de volgende conclusies en doet in relatie daarmee een aantal aanbevelingen.

2.1. Hoofdconclusies

Wegwerken achterstanden in het beheer

Met het beëindigen van het programma Wegwerken achterstanden per medio 2022 zijn niet alle achterstanden in het beheer weggenomen. Het is niet altijd inzichtelijk hoe groot de achterstanden nog zijn en hoeveel tijd het kost deze weg te nemen met de vanaf 2022 toe te kennen structurele subsidie voor het collectiebeheer. Er doen zich hierdoor geen grote risico's in het beheer voor, maar dit leidt mogelijk wel tot langdurige uitvoeringstrajecten.

Risico's in de huidige beheersituatie

Er doen zich twee risico's voor in het beheer die vooruitlopend op de realisatie van het NSD aandacht vragen:

1. De beveiliging en het onderhoud van de twee scheepswrakken op het voormalige perceel van de RCE schiet tekort. Dit kan leiden tot schade aan of zelfs verlies van de wrakken.
2. Het binnenklimaat van het maritiem archeologisch depot (kleine objecten) is structureel ontoereikend. Dit kan leiden tot aantasting van objecten met kwetsbare materialen.

2.1.1. Subconclusies

Wegwerken achterstanden in het beheer

- De achterstanden zijn systematisch aangepakt in vier tranches. Voor iedere tranche met de hierin aan te pakken activiteiten is extra subsidie aangevraagd en toegekend. Per activiteit is een projectplan opgesteld. Na iedere tranche heeft Erfgoedpark Batavialand verantwoording afgelegd aan de RCE in de vorm van projectrapportages en accountantsverklaringen.
- Meerdere voorzieningen zijn getroffen en meerdere achterstanden zijn weggenomen. Dit betreft onder meer de realisatie van een restauratieatelier, mobiele PEG-units voor de conservering van hout, de conservering en restauratie van grote scheepswrakken in samenwerking met bruikleennemers en het digitaliseren en opslaan van opgravingsdocumentatie.
- Een aantal achterstanden zal niet per medio 2022 (geheel) zijn weggenomen. Dit betreft onder andere het restaureren van een resterend deel van kleine objecten met verhuisschade, de aanpak van de précollectie onder andere

opgeslagen in vijf zeecontainers, het fotograferen van de collectie en het opschonen en aanvullen van de collectieregistratie.

- Het voortzetten van activiteiten na medio 2022 brengt geen direct risico in het beheer van de collectie met zich mee. Wel is er de kans dat hiermee geruime tijd gemoeid kan zijn, gezien de (mogelijke) omvang van de activiteiten en omdat deze uit de reguliere middelen voor het beheer moeten worden bekostigd.

Risico's in de huidige beheersituatie

- De beveiliging van twee scheepswrakken (de Zeehond en de Beurtvaarder) op het voormalige perceel van de RCE schiet ernstig tekort. De wrakken zijn onbeschermd tegen vandalisme. Deze situatie is ontstaan rond de beheeroverdracht van de collectie omdat de nieuwe eigenaar van het perceel een gedeelte van het omliggende hekwerk heeft verwijderd voor de uitbreiding van een parkeerplaats.
- Er is nadrukkelijk behoefte aan conserveringsmaatregelen vanwege vervuiling (de Zeehond) en vanwege zichtbaar verval (de Beurtvaarder). De vervuiling wordt veroorzaakt door afval en vogelpoep. Deze situatie deed zich in zekere mate al voor voordat de verantwoordelijkheid voor het beheer in 2016 is overgedragen aan Erfgoedpark Batavialand.
- Alhoewel de aanpak van deze tekortkomingen is voorzien in de 4^e tranche van het Programma Wegwerken Achterstanden is niet vastgesteld dat op korte termijn feitelijk maatregelen worden genomen.
- Het binnenklimaat in het niet geklimatiseerde depot maritiem archeologische collectie (kleine objecten) voldoet niet aan de gestelde streefwaarden en kan een risico vormen voor de fysieke staat van objecten. Uit metingen van het museum blijkt dat de relatieve vochtigheid structureel te hoog is in de periode voorjaar-najaar.
- De maatregelen die Erfgoedpark Batavialand heeft genomen, zoals de inzet van een mobiele ontvochtiger, zijn mogelijk niet toereikend om het risico te beheersen. Met name de monitoring op ongewenste effecten kan worden geïntensiveerd. Ook is het voornemen om een metaalkast aan te schaffen nog niet gerealiseerd.

2.2. Aanbevelingen

Wegwerken achterstanden in het beheer

- Draag bij de verantwoording van de laatste tranches in 2022 zorg voor een overzicht van activiteiten met betrekking tot achterstanden die doorlopen en nog moeten starten. Maak daarbij de omvang van de resterende achterstanden inzichtelijk en geef termijnen weer waarbinnen de activiteiten zijn uitgevoerd. Streef zoveel mogelijk naar afronding voorafgaand aan de impact die de realisatie van het NSD op het collectiebeheer gaat hebben. Neem de activiteiten op in de eerstvolgende update van het collectieplan.

- Voorzie zo snel mogelijk in de uitbreiding van de personele formatie zoals uitgewerkt voor de realisatie van het NSD, zodat deze mede inzetbaar is om de resterende achterstanden weg te nemen.

Risico's in de huidige beheersituatie

- Draag zorg voor het beveiligen, schoonmaken en zo nodig conserveren van de wrakken zoals gepland in de 4^e tranche van het Programma Wegwerken Achterstanden.
- Neem tot de realisatie van het NSD enkele extra maatregelen om het risico op schade door een te vochtig binnenklimaat in het depot te beperken. Te denken valt aan monitoring in de vorm van een intensivering van de controle op de conditie van objecten met klimaatgevoelige materialen en extra kiemmetingen.

Afbeelding 1.0 -inhoud van één van de vijf zeecontainers op de locatie van de Bataviawerf bestaande uit ongeconserveerd scheepshout en ankers | foto Erfgoedpark Batavialand

3. Bevindingen

3.1. Inleiding

Erfgoedpark Batavialand voert een breed scala aan collectiebeheertaken en onderzoekstaken uit. Het beheer van de maritieme rijkscollectie kan dan ook inhoudelijk en in praktische zin niet los worden gezien van het beheer van de erfgoedcollecties en van het archeologisch depot van de provincie Flevoland. Het collectieplan van Erfgoedpark Batavialand richt zich dan ook op het beheer van het geheel aan collecties. Dit betekent ook dat maatregelen, instrumenten en diensten voor de ene collectie ook van invloed zijn op het beheer van de ander collecties. Erfgoedpark Batavialand is geregistreerd in het Museumregister Nederland.

3.2. Achterstanden in het collectiebeheer

Systematische aanpak en verantwoording

De direct na overdracht geïnventariseerde achterstanden in het beheer zijn opgenomen in het meerjarenprogramma Wegwerken achterstanden. Later zijn daar nog andere achterstanden aan toegevoegd, zoals een omvangrijke verhuisschade aan kleine objecten en de naderhand overgedragen bibliotheekcollectie en de opgravingsdocumentatie.

Het programma heeft een looptijd van 4 jaar tot 2022. Erfgoedpark Batavialand heeft prioriteiten gesteld en de activiteiten om de achterstanden weg te werken verdeeld over vier tranches van ieder een jaar. Per tranche heeft de RCE op aanvraag extra subsidie toegekend in aanvulling op de kadergelden. Per activiteit is een Plan van Aanpak opgesteld. Bij de verantwoording aan de RCE over de eerste twee tranches zijn projectrapportages aangeleverd en accountantsverklaringen. Aandachtspunten uit de verantwoording zijn in het periodieke overleg op directieniveau besproken.

Achterstanden weggenomen

In de inventarisatie van de achterstanden zijn materiële achterstanden en noodzakelijke voorzieningen benodigd om de achterstanden aan te pakken te onderscheiden.

De noodzakelijke voorzieningen zijn alle gerealiseerd. Dit betreft:

- Een restauratieatelier in het museum voor het conserveren en restaureren van kleine objecten. Het restauratieatelier is gerealiseerd in het museumgebouw. De bouw ervan is gestart in 2017 en is na oplevering begin 2020 ingericht. Vanaf maart dit jaar is het restauratieatelier operationeel na plaatsing van de afzuiginstallaties. Wel resteert nog uit te voeren onderhoud aan van de RCE overgebrachte installaties, zoals de compressor voor het stralen van metalen objecten.
- Mobiele PEG-units in Sneek voor het conserveren van houten materialen. Het gaat om een uit vijf modules bestaande grote unit van 10 meter en twee kleine units voor een warme en koude behandeling met PEG. Deze zijn sinds respectievelijk 2018 en 2020 operationeel. De behandelingsduur om hout

met PEG te conserveren bedraagt 1,5 à 2 jaar. Ook worden opdrachten van derden voor houtconservering uitgevoerd. De opbrengsten hiervan worden gebruikt om de eigen kosten van de conservering van hout te dekken.

- Een collectieregistratie in eigen beheer. Na ontvlechting van de RCE-database kan Erfgoedpark Batavialand de eigen collectieregistratie naar behoefte uniformeren en opschonen. Knelpunten doen zich nog voor wat betreft het koppelen van digitale documenten en fotobestanden aan de objecten. EPB wacht op uitbreiding van de servercapaciteit bij Axiell.

De materiële achterstanden die zijn weggenomen betreffen:

- De conservering en restauratie van de Zwammerdamschepen 2 en 6 en de conservering van het schip De Meern I. Alle zes Zwammerdamschepen zijn in langdurig bruikleen gegeven aan de provincie Zuid-Holland voor publieksdoeleinden. Twee van de schepen zijn in een samenwerkings- en leerproject met Museumpark Archeon in Alphen aan den Rijn geconserveerd en gerestaureerd en staan in de tentoonstelling. Het schip De Meern I is in langdurig bruikleen gegeven aan Castellum De Hoge Woerd en is eveneens in een samenwerkings- en leerproject schoongemaakt. In een opgesteld conserveringsplan is weergegeven hoe Erfgoedpark Batavialand deze en andere wrakken die in langdurig bruikleen zijn gegeven monitort.
- Het digitaliseren en duurzaam opslaan van de overgedragen opgravingsdocumentatie. Het gaat hier om ca. 15 strekkende meter opgravingsdocumentatie vanaf de jaren 40 van de vorige eeuw. De documentatie bestaat onder meer uit opgravingsrapporten, vondstenlijsten, tekeningen, foto's, dia's en filmmateriaal. Er is een projectverslag gemaakt. Hierin is vermeld dat de opgravingsdossiers een standaardindeling hebben. De dossiers (530 stuks) zijn door een extern bedrijf gedigitaliseerd. Vervolgens zijn de digitale dossiers opgeslagen in EDNA, het E-depot voor de Nederlandse archeologie bij DANS. De dossiers zijn ook opgeslagen op de database Mediakoppelingen van het museum met het doel deze publiektoegankelijk te maken. De fysieke dossiers zijn opgeslagen in het geklimatiseerde archiefdepot.

Resterende achterstanden

De coronamaatregelen hebben voor vertraging gezorgd van de uitvoering van de activiteiten in de 3^e en 4^e tranche van het programma Wegwerken achterstanden. De 4^e tranche is volgens Erfgoedpark Batavialand te beschouwen als een laatste ronde waarin de resterende achterstanden worden weggewerkt. De RCE heeft schriftelijk ingestemd met het verzoek om de looptijd van het programma te verlengen tot 1 juli 2022, waarna de verantwoording over deze tranches volgt in het 3^e kwartaal van 2022.

De verlenging van het programma gaat niet leiden tot het volledig wegwerken van alle resterende achterstanden. Dit is af te leiden uit de beschikbaar gestelde informatie over nog te starten en af te ronden activiteiten en gerelateerd aan de nog

resterende tijd tot medio 2022. Daarbij spelen ook andere factoren een rol dan de gevolgen van de coronamaatregelen. De belangrijkste zijn:

- de beschikbare personele capaciteit. Niet zonder reden is in de uitwerking voor het NSD een uitbreiding van de personele formatie voorzien. Het gaat hier om een senior depotbeheerder, een restaurator (beide voltijd) en een ICT-beheerder (deeltijd). De huidige capaciteitstekorten op deze functies wordt nu waar mogelijk opgevangen door flexibele inzet van enkele medewerkers uit de vaste staf, de inzet van erfgoedtalenten en de inhuur van externe krachten als daarvoor budget beschikbaar is.
- het volledig operationeel zijn van het restauratieatelier in het museum. Tot op heden is het atelier niet volledig operationeel, zoals hiervoor beschreven.
- ongeschikte werkruimten in het externe depot bij Pot/Amersfoort. De wijze van opslag van grote objecten maar ook het ontbreken van faciliteiten en ruimte om te werken met de collectie maakt dit depot volgens Erfgoedpark Batavialand ongeschikt als werkruimte voor projecten.
- de capaciteit en het verdienmodel van de PEG-installaties in Sneek. Zoals hiervoor aangegeven is de conserveringsduur van scheepshout met deze installaties twee jaar en maken ook externen gebruik van de installaties. Dit betekent dat er prioriteiten moeten worden gesteld in de conservering van de werkvoorraad te conserveren scheepshout.

Dit leidt er toe dat een aantal activiteiten om achterstanden weg te nemen naar het zich laat aanzien doorloopt na medio 2022 of zelfs pas daarna worden opgestart. De belangrijkste zijn:

- Het restaureren van het resterende deel van de verhuisschade aan kleine objecten en het conserveren van de collectie grote objecten.
De omvang van de verhuisschade aan kleine objecten is geïnventariseerd en is inmiddels gedeeltelijk weggewerkt. Voor de resterende verhuisschades en voor andere benodigde conservering van de kleine objecten is een conserveringsplan opgesteld. Conform met de RCE gemaakte afspraken is de overige conservering als een reguliere beheeractiviteit aangemerkt en niet als achterstand. Prioriteit hebben objecten die gepresenteerd worden en vervolgens de objecten die ook gefotografeerd worden. Restauraties vinden plaats in het restauratieatelier van het museum en in het restauratieatelier in het conserveringsstation in Sneek.
Het inventariseren van eventuele verhuisschade aan en de conditie van grote objecten gaat niet plaatsvinden in het externe depot. Dit gebeurt nadat de objecten zijn terugverhuisd na het gereedkomen van nieuwe depotfaciliteiten in het kader van het NSD.
- Het selecteren en conserveren van précollectie in de waterbakken in het externe depot grote objecten. DE omvang hiervan is onbekend.
Prioriteitstelling van te conserveren onderdelen op basis van belangstelling van derden om scheepswrakken te gebruiken voor een publieksfunctie. Hiertoe is eerder een waterbakkendag voor gemeenten georganiseerd. De wijze van opslag geeft geen risico voor conditieverlies. Optie om bij geen belangstelling af te stoten.

- Het selecteren en conserveren van précollectie in vijf zeecontainers. De omvang is onbekend maar substantieel. Ook hier gaat selectie onder meer plaatsvinden op de eventuele bruikbaarheid voor een publieksfunctie. De zeecontainers staan op het terrein van de Bataviawerf en zijn beveiligd met klem- en hangsloten.
- Het selecteren en afstoten of restaureren van collectie in de restauratiestellingen in het externe depot grote objecten. Een samen te stellen commissie gaat dit beoordelen. Dit vindt ook niet eerder plaats dan na de terugverhuizing van de objecten.
- Het uniformeren, opschonen en aanvullen van de collectieregistratie en het completeren van de bruikleenadministratie. De omvang is onbekend wat betreft de collectieregistratie. Hierbij moet worden aangetekend dat er goede voortgang is geboekt met het onderzoek naar objecten met een onbekende standplaats. Voor de bruikleenadministratie lijkt de omvang mee te vallen.
- Het fotograferen van een resterend deel van de collectie. Dit wordt uitgevoerd in samenhang met het herstel van de verhuisschade. Het gaat om 16.500 te fotograferen objecten met als doel het verbeteren van de collectieregistratie en het bevorderen van de digitale toegankelijkheid van de collectie.
- Selectie en afstoten of digitaliseren van een resterend deel aan opgravingstekeningen. De omvang is onbekend omdat de tekeningen niet zijn geregistreerd en zijn verpakt in kokers die staan opgeslagen in het archiefdepot.

3.3. Risico's in het collectiebeheer

Verbeteringen in het kader van de aanwijzing tot NSD.

Met de realisatie en aanwijzing van Erfgoedpark Batavialand verbetert een aantal voorzieningen die direct effect hebben op het beheer van de maritieme rijkscollectie. De belangrijkste daarvan is de bouw van een nieuw geklimatiseerd depot voor kleine en grote objecten. Ook zullen de PEG-units in Sneek deel gaan uitmaken van de centrale faciliteiten van het NSD. Dit is te lezen in de uitwerking voor het NSD dat een extern bureau in 2020 heeft opgesteld.

Voor de (bredere) doorontwikkeling van Erfgoedpark Batavialand heeft de aangestelde kwartiermaker recent een plan opgeleverd. Dit plan is gemaakt in opdracht van de provincie Flevoland. Bestuurlijke besluitvorming door de provincie Flevoland en de gemeente Lelystad vindt in de loop van 2022 plaats. Onder voorbehoud van de te nemen besluiten wordt het plan vervolgens verder uitgewerkt. Volgens Erfgoedpark Batavialand kunnen in aansluiting daarop in 2024 voorbereidende werkzaamheden worden uitgevoerd en in 2025 gevolgd door de start van de eerste fase van de nieuwbouw. Dit betekent dat de beoogde voorzieningen vanaf 2025 beschikbaar komen.

De wrakken van de Zeehond en de Beurtvaarder

De beveiliging en het onderhoud van beide wrakken op de huidige locatie schiet inmiddels echter ernstig tekort. Beide wrakken staan nog op het voormalige kavel

van de RCE. Verplaatsing van de wrakken is kostbaar en wordt niet eerder uitgevoerd dan nadat uit de verdere planuitwerking voor het NSD duidelijk is geworden welke locatie op het terrein hiervoor geschikt is.

Het kavel is verkocht aan Bataviastad, waarbij het Rijksvastgoedbedrijf tot in 2026 een recht van opstal heeft voor de behuizingen waarin beide wrakken zijn geplaatst. De nieuwe grondeigenaar heeft een parkeerplaats uitgebreid en heeft hiervoor een gedeelte van het hekwerk om het kavel verwijderd. Het kavel is nu vrij toegankelijk. Er is geen vorm van beveiliging of gericht toezicht. Dit geeft een direct risico op vandalisme van het wrak van De Zeehond dat in een open behuizing is geplaatst en voor de glazen behuizing van het wrak De Beurtvaarder. Een incidentmelding uit 2018 van een vernieling aan de glazen behuizing bevestigt dit risico. Schade, ook door wegs pattend grind bij het maaien van gras rond de behuizing, wordt prvisorisch gerepaeerd met hardboard platen.

Daarnaast verdient de onderhoudstoestand op korte termijn aandacht. Door de open behuizing van het wrak van de Zeehond is dit een schuilplaats voor vogels en is het wrak bevuild met vogelpoep. Deze situatie is na de beheeroverdracht niet veranderd. Ook werpen bezoekers vuil in het wrak, hetgeen is toegenomen omdat het wrak nu vrij toegankelijk is.

Het wrak van de Beurtvaarder oogt in slechte conditie. Het hout toont zichtbaar tekenen van verval en losgeraakte stukken hout liggen in en om het wrak.

Erfgoedpark Batavialand heeft de noodzaak tot het nemen van maatregelen onderkend en deze opgenomen in het programma Wegwerken achterstanden. In de vierde en laatste tranche heeft de RCE hiervoor extra subsidie toegekend. Uit de inspectie blijkt desondanks niet dat deze maatregelen ook op korte termijn worden gerealiseerd.

Het binnenklimaat van het depot maritieme rijkscollectie (kleine objecten)

Erfgoedpark Batavialand heeft aan de hand van een analyse van klimaatmetingen vastgesteld dat de relatieve vochtigheid (RV) in het depot te hoog is. Vooral in de periode voorjaar-najaar overschrijden de met een datalogger gemeten waarden structureel de maximale streefwaarde van 65% voor een collectie met een gemengde samenstelling van materialen.

Het huidige museumgebouw is niet voor die functie gebouwd. Niet alle museale ruimten in het gebouw zijn aangesloten op een klimaatbeheersysteem. Dit geldt onder meer voor de tentoonstellingsruimten en voor het maritieme depot voor kleine objecten op de eerste verdieping. De provincie Flevoland is in 2016 eigenaar geworden van het gebouw. Met het oog op de geplande nieuwbouw voor het NSD zijn er geen plannen om de betreffende depotruimte alsnog aan te sluiten op het klimaatbeheersysteem.

De overschrijding kan een gevolg zijn van seizoensinvloeden, maar dit verklaart volgens Erfgoedpark Batavialand nog niet ook meer abrupte schommelingen van de relatieve vochtigheid.

Bepaalde materialen van objecten in het depot kunnen onder invloed van een te hoge RV worden aangetast. Dit geldt onder andere voor textiel (schimmelvorming) en metalen objecten (corossie). Ook kan het een nadelig effect hebben op sommige met PEG geconserveerde houten objecten.

Als noodvoorziening is een mobiele ontvochtiger geplaatst. De voorgenomen aanschaf van een metaalkast om kwetsbare metalen objecten te conserveren is nog niet gerealiseerd.

Jaarlijks voert een extern bedrijf kiemgetalmetingen uit in verschillende museale ruimten, waaronder in het depot. Bij een laatste meting in oktober 2020 is weliswaar een hogere waarde vastgesteld als gevolg van een mogelijke bron, maar was dit niet zodanig dat er aanleiding was maatregelen treffen.

Door beperkingen in de beschikbare personele capaciteit kan geen intensievere controle op de conditie van objecten worden toegepast. Zo is het voornemen om jaarlijks een derde van de collectie op conditie te controleren nog niet geoperationaliseerd.

Afbeelding 2.0 -Het scheepswrak De Zeehond in een open behuizing op het voormalig terrein van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed | foto Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

3.4. Overige bevindingen collectiebeheer

In dit onderdeel is geen uitputtend relaas gegeven van bevindingen met betrekking tot alle voorzieningen voor en taken met betrekking tot het beheer van de maritieme rijkscollectie. De vermeldenswaardige bevindingen betreffen de volgende onderwerpen:

Extern depot grote objecten

Hier zijn geen directe risico's voor de collectie vastgesteld. Bij het verhuisbedrijf in Amersfoort is depotruimte gehuurd op de begane grond voor de meest zware objecten. Deze ruimte is in gebruik bij meerdere huurders. Hier staan onder andere

de grote waterbakken met ongeconserveerd hout, bronzen en gietijzeren kanonnen en de recent gevonden scheepslading koperen platen. De objecten staan op vrij willekeurige locaties in het depot, niet altijd goed toegankelijk. Waar mogelijk zijn de objecten afgedekt of ingepakt. Corossie op de bronzen kanonnen (bronspest) is niet van recente datum. Dit is al waarneembaar op foto's van voor de inhuizing in het depot.

Op de bovenste verdieping is een tweede depotruimte voor andere grote objecten. Deze ruimte is exclusief in gebruik door Erfgoedpark Batavialand. Het depot is ordelijk ingericht met stellingen en de collectie is goed toegankelijk.

Het externe depot is niet geklimatiseerd en Erfgoedpark Batavialand beschikt niet over gegevens over het binnenklimaat in het depot. Bezoekers dienen zich te melden bij de balie en Erfgoedpark Batavialand heeft een eigen intekenlijst. Er is elektronische en mechanische beveiliging.

Collectieregistratie

Uit een steekproef van 40 objecten komen enkele tekortkomingen in de collectieregistratie naar voren. Alle geselecteerde objecten zijn op de in Adlib geregistreerde standplaats aangetroffen. Bij tijdelijke standplaatsen is nog niet in alle gevallen ook een vaste standplaats geregistreerd.

Identificatie blijkt altijd mogelijk, maar kan nog worden verbeterd door bijvoorbeeld afmetingen van de objecten te registreren. Behalve bij objecten met verhuisschade ontbreekt in de collectieregistratie informatie over de conditie van objecten. Alle objecten in het depot zijn in eigendom van de Staat, maar dit is niet (eenduidig) geregistreerd. Mogelijk is deze informatie wel in andere velden in de collectieregistratie vastgelegd.

Er is een gedegen beschrijving van in bulk geregistreerde objecten.

Beheer scheepswrakken Flevopolder

Erfgoedpark Batavialand monitort het velddepot met ingegraven scheepswrakken bij Nijkerk/Zeevolde twee keer per jaar en verder bij gelegenheid. De monitor richt zich op eventuele ongewenste begroeiing op de met gras begroeide kavel en op het grondwaterpeil dat uit de hoogte van het slotwater rond de kavel is te herleiden.

Onduidelijk is wie toezicht houdt op het onderhoud en beheer van de ingekuilde scheepswrakken in de provincie Flevoland. Uit een notitie van de RCE uit 2015 blijkt dat het in totaal om 89 wrakken gaat. In de notitie zijn meerdere verantwoordelijke partijen en afspraken beschreven. Op 23 van deze wrakken heeft de RCE een verantwoordelijkheid voor beheer en onderhoud van de locaties. Het advies in de notitie is om deze directe verantwoordelijkheid en de indirecte verantwoordelijkheid voor het toezicht op de andere wrakken over te dragen aan Erfgoedpark Batavialand via de beheerovereenkomst. Dit is echter niet gebeurd. De Inspectie-OE treedt hierover in overleg met de RCE.

Veiligheidszorg voor de collectie

Erfgoedpark Batavialand beschikt over een actueel plan voor de collectiehulpverlening voor de museumgebouwen. Hierin zijn uitgewerkt:

- de organisatie, functies en taken.
- bereikbaarheid van betrokkenen en andere instanties.
- een prioriteitenlijst en evacuatie.
- hanterings- en beredderingsinstructies.

In een bijlage bij het calamiteitenplan is een risicoanalyse uitgewerkt. De analyse is gebaseerd op de historie van en ervaringen met calamiteiten. Dit is uitgewerkt in een kans en effectscore resulterend in een risicowaardering. Aan brand en water is het hoogste risico toegekend. Een verdere uitwerking van de gedetecteerde risico's in relatie tot de beschikbare organisatorische, bouwkundige en elektronische voorzieningen en in maatregelen ter verbetering daarvan ontbreekt.

De provincie Flevoland heeft als eigenaar van het gebouw maatregelen genomen om de risico's op brand- en waterschade te reduceren.

Toegankelijkheid collectie

De maritieme rijkscollectie is betrokken bij de vaste en tijdelijke presentaties in de tentoonstellingsruimten. Ook is de collectie zichtbaar in andere tentoonstellingen in binnen en buitenland via korte en langdurende bruiklenen. Digitaal is de collectie toegankelijk via de website, andere digitale platforms en door aansluiting op de database collectie Nederland. Erfgoedpark Batavialand streeft een verdere verbetering na van de digitale toegankelijkheid van de collectie. Hiertoe heeft Erfgoedpark Batavialand het Manifest Nationale Strategie Digitaal Erfgoed ondertekend van het Netwerk Digitaal Erfgoed.

Het ministerie van OCW stelt vanaf 2022 geen subsidie op grond van de Erfgoedwet beschikbaar voor de kosten van de publiekstaken. Dit is bevestigd door de beleidsdirectie van het ministerie. Er zijn afspraken gemaakt met de provincie Flevoland over de subsidiëring van de structurele en incidentele kosten die verband houden met het NSD. In hoofdlijnen richt het ministerie van OCW zich daarbij op de beheer en conserveringstaken en de provincie op de publiekstaken.

Afbeelding 3.0 -Het scheepswrak De Beurtvaarder in een gesloten en gerepareerde behuizing op het voormalig terrein van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed | foto Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed

Bijlage Lijst van gesprekspartners

Erfgoedpark Batavialand³

- Directeur
- Hoofd Kennis en Collecties
- Conservator
- Bibliothecharis
- Scheepsarcheoloog, materiaalspecialist
- Veldtechnicus, materiaalspecialist
- Depotbeheerder
- Beheerder bruiklenen
- Restaurator, materiaalspecialist

Provincie Flevoland

- adviseur vastgoed

³ Een aantal medewerkers is in dienst van de RCE

Bijlage Geraadpleegde bronnen

- Beheerovereenkomst Batavialand (2016)
- Overeenkomst overdracht beheer bibliotheekcollectie (2019) en inventarisatie bibliotheek (2015)
- Overeenkomst in eigen beheer nemen registratiesysteem (2021)
- Nederland en Nederlander op de grens van land en water, collectieplan Batavialand (2020)
- Stichting Erfgoedpark Batavialand bestuursverslag 2020
- Brief Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed aan RCE m.b.t. pré-toets NSD (2017)
- Memo Brink management/advies m.b.t. NSD (2020)
- Plan van aanpak kwartiermaker Batavialand (2021)
- Inventarisatie Wegwerken achterstanden (2017, 2019)
- Eindrapportage inventarisatie verhuisschade (2019)
- Toelichting (voortgang) wegwerken achterstanden (2019)
- Documenten verantwoording tranches 1 en 2 (2018)
- Formulier subsidieaanvraag 4^e tranche (2021)
- Brief RCE, verzoek uitstel datum einde werk (2021)
- Verslag van het project Toegankelijk maken, conserveren en digitaliseren van het opgravingsarchief (2019)
- Schademeldingen Erfgoedpark Batavialand (2016 e.v.)
- Bijlage 1a: de overgang van de bibliotheek, documentatie en archiefcollecties (2015)
- Bijlage 4g: Onderhoud ingekuilde scheepswrakken (nov2015)
- Notitie mobiele conserveringsmodule voor conservering klein zacht en hard hout (ongedateerd)
- Restauratieplannen en bruikleenovereenkomsten m.b.t. Zwammerdamschepen (2016 e.v.)
- Conserveringsplan (2021)
- Rapportage klimaatmeting maritiem depot april 2019-juli 2020 en grafieken van klimaatmetingen in meerdere ruimten
- Verslag en bevindingen luchtkiemgetalmeting Erfgoedpark Batavialand (2020)
- Emails over de voormalige RCE-locatie en de wrakken (2016)
- Meerdere documenten m.b.t. de ankers op de RCE-locatie (2016, 2019)
- Documenten over de zeecontainers (2017)
- Behoudsplan nationaal depot voor scheepsarcheologie (2012)
- Notitie depotvolume voor directieoverleg (2020)
- Stroomdiagram deponeringen (ongedateerd)
- Monitor Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed 2019-2020
- Calamiteitenplan collecties Batavialand met bijlage Risicoanalyse (2019)
- Vragenlijst, gespreksverslag en brief n.a.v. themaonderzoek collectieregistratie Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (2021)
- Gespreksverslag n.a.v. themaonderzoek duurzame digitale toegankelijkheid Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed (2021)

Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed |
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 16476 | 2500 BL Den Haag
info@inspectie-oe.nl | <https://www.inspectie-oe.nl>

december 2021